

DRUGI VATIKANSKI SABOR – ČETRDESET GODINA POSILIJE

Ove se godine navršava četrdeset godina od završetka Drugog vatikanskog sabora za koji s pravom možemo reći da spada u najvažnije događaje za Katoličku crkvu u novijoj povijesti. Stoga smo u ovom broju našeg časopisa odlučili intervjuirati don Nediljka Antu Ančića, izvanrednog profesora i pročelnika Katedre temeljnog bogoslovlja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu koji je jedan od vodećih stručnjaka za Drugi vatikanski sabor na našim prostorima.

Počeci: *Don Nediljko, možete li nam na početku reći zašto je uopće došlo do Drugog vatikanskog sabora? Koji su uzroci sazivanja tog sabora?*

Don Nediljko: Nakon smrti pape Pija XII. u jesen 1958. god. na Petrovu je stolicu izabran Ivan XXIII. Novi je Papa već bio u poznim godinama i slovio je kao kompromisni kandidat od kojega se nisu očekivali neki značajniji pothvati u Crkvi. Tim više, sve je iznenadio kad je nakon nepuna tri mjeseca od početka pontifikata među svoje tri programske zadaće najavio sazivanje sveopćeg sabora. Bilo je to na završetku Molitvenog tjedna za jedinstvo kršćana 25. siječnja 1959. god. Do tada su se sabori održavali da bi odgovorili na neka aktualna i pogubna osporavanja vjere ili kriva tumačenja crkvenoga nauka, odnosno stege. Takvih značajnih osporavanja u Katoličkoj crkvi očito nije bilo prilikom smjene dvaju spomenutih papa, pa nisu postojala ni očekivanja ni zahtjevi za sazivanjem najvišeg crkvenog skupa. Štoviše, tako nešto u Vatikanu se smatralo posve nepotrebnim. Zamisao da se sazove Koncil potječe od samoga Pape Ivana XXIII. i nikla je iz njegova osobnog razmišljanja kako Crkvu osposobiti da ispuni svoje poslanje u današnjem vremenu. Najava Drugoga vatikanskog sabora u svijetu je pozdravljena i s odobravanjem prihvaćena.

Počeci: *Mnogi kažu da je Drugi vatikanski sabor velika prekretnica Katoličke crkve u suvremeno doba. U čemu je toliki značaj Sabora? Koje su glavne, najvažnije ideje koje je Sabor donio?*

Don Nediljko: Točno je da je Koncil označio početak prijelaza Crkve iz tada još uvijek prisutnog postridentskog u novo, moderno razdoblje njezine povijesti. Taj hrabri iskorak označava golemu prekretnicu u cjelokupnom životu i djelovanju Crkve. On se ne očituje samo, kako se često u prvi mah misli, u reformi liturgije, crkvenoga prava te obnovi cjelokupne teologije u kojoj je sada naglašena kristocentričnost i napajanje na Sv. pismu, ne zanemarujući pritom tradiciju, osobito otačku teologiju. Pritom je jednako tako značajna promjena u odnosu prema aktualnoj ljudskoj povijesti i suvremenom svijetu općenito, uključujući i drukčiji odnos prema ekumenizmu i međureligijskom dijalogu. S tim su povezane i glavne ideje saborske obnove: posadašnjjenje (aggiornamento), modernizacija, pastoralno usmjerenje. Crkva samu sebe počinje promatrati s vida onoga kome je poslana, tj. suvremenog čovjeka i njegove stvarnosti, njegovih nada i tjeskoba. Polako se probija shvaćanje da čovječanstvo i njegova povijest nije sporedna, nego itekako važna za bolje razumijevanje same kršćanske poruke. Naime, Evanđelje nije moguće pravo izreći i primjereno tumačiti ako ga ne stavimo u odnos prema konkretnim ljudskim težnjama, iskustvima i događanjima u određenom vremenu i to tako da spasenjska poruka pruža odgovore najdubljim traganjima i pitanjima konkretnih ljudi. Povezano s tim značajno je razlikovanje koje je svojevremeno izrekao Ivan XXIII. između supstance predana nauka i formulacija u kojima je taj nauk izražen i u kojima ga treba trajno na nov način izricati. Iz ovoga proizlazi golema, zahtjevna i dugoročna zadaća da Crkva na nov način izreče kako svoju poruku tako i svoj vlastiti identitet.

Počeci: *Kardinal Kasper na jednom je mjestu napisao kako za provedbu ideja nekog sabora treba 50 godina. Od završetka Drugog vatikanskog prošlo je već 40 godina. Koliko je saborski nauk zaživio u Crkvi? Koje su ideje, po Vašem mišljenju, trebale zaživjeti, a nisu?*

Don Nediljko: Polazeći od iskustva s dosadašnjim saborima crkveni povjesničari spominju vremensko razdoblje od 50 godina koje je potrebno da se u svijesti vjerničke zajednice usvoje i u njezinu životu primjene zaključci jednog koncila. Tako je i kardinal Walter Kasper u povodu 30. obljetnice II. vatikanskoga sabora na simpoziju

u Splitu naveo taj vremenski okvir. U međuvremenu, pri kraju je i četvrto desetljeće postkoncilskog razdoblja. Već se obilježavaju obljetnice donošenja pojedinih saborskih dokumenata, a krajem ove godine bit će proslavljen i završetak samoga Koncila. Takvi povodi koriste se kao prilika za teološko promišljanje i ocjenu kako je protekao dosadašnji prihvata Koncila. Valja spomenuti da se na Teološko-pastoralnom tjednu u Zagrebu 2000. godine raspravljalo o bilanci, izazovima i perspektivama Crkve tijekom postkoncilskog vremena u hrvatskim prilikama. Ovogodišnji Teološko-pastoralni tjedan bio je još izravnije u znaku koncilске obljetnice. Razmatrao je očekivanja, ostvarenja i izazove Koncila četrdeset godina nakon njegova završetka.

Nije moguće ukratko odgovoriti na tako opširno, vrlo složeno i bremenito pitanje kako je Sabor prihvaćen i proveden u Katoličkoj crkvi. Zato ću spomenuti samo dio mojih zapažanja vezanih za Koncil. O pojedinim koncilskim dokumentima i zaključcima te njihovoj provedbi napisana su brojna i vrijedna djela. No, prije desetak godina osjetila se potreba da se teološki istraži i bolje rasvijetli Koncil kao započeti proces koji još uvijek traje i da se dublje sagleda cjelina koncilskog događanja te bolje shvate njegova temeljna usmjerenja i nakane. Dosadašnja teološka pozornost bila je, naime, odveć usredotočena na same završne tekstove, pa se Drugi vatikanski promatrao i sagledavao u vrlo suženoj perspektivi, jer je u zaključke ušao tek mali dio velikih ideja, različitih tendencija i golemih teoloških nastojanja. Tako su nastala istraživanja, dijelom već i objavljena koja proučavaju Koncil kao jedinstveni proces u novijoj povijesti Crkve, njegovo nastajanje, tijek i razvitak pojedinih koncilskih ideja. U njima se koristi arhivska koncilska građa, zapisnici sjednica, plenumske rasprave, interventi i ostali prilozi koncilskih sudionika. Na taj način zacijelo ćemo bolje uočiti povijesno značenje Dugoga vatikanskog sabora za život Crkve u našem vremenu, ali i crkveno-teološka područja u kojima su njegove ideje još nedovoljno zaživjele.

Što se tiče tih zaboravljenih poticaja valja razlikovati one nedovoljno ostvarene (primjerice uloga i poslanje vjernika laika u Crkvi i svijetu) od onih koje, barem kod nas, nisu dovoljno zamijećene (primjerice: važne teme u konstituciji „Gaudium et spes” o ljudskom dostojanstvu, braku i obitelji, ratu i miru, kulturi i

znanosti, solidarnosti, o odnosu vjere prema tehničkom napretku) ili gdje teologija neke napete izričaje još nije promišljala niti došla do boljih rješenja (primjerice odnos kolegijalnosti biskupa i primata pape, zatim međusobni odnos opće Crkve i krajevnih Crkava). Pogledamo li same dokumente valja reći da su konstitucija o objavi „Dei verbum” i posljednja četiri poglavlja konstitucije o Crkvi „Lumen gentium” premalo ušle u svijest Crkve. U istom kontekstu treba spomenuti Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu „Gaudium et spes” kao posebnu vrst dokumenta. On prevladava dotadašnju dualističku suprotstavljenost Crkve i svijeta i sadržava novi način učiteljskog govora o gorućim pitanjima današnjega svijeta.

Teolozi također ukazuju na nekoliko temeljnih tema kojima u postkoncilskom vremenu nije dana odgovarajuća pozornost: *pitanje o Bogu* (odnosno vjeri i nevjeri) koje se u religioznoj svijesti za vrijeme Koncila još nije tako radikalno postavljalo; problem *prenošenja vjere* u današnjemu pluralnom svijetu gdje slabi tradicija i odvijaju se duboka kulturološka previranja; pitanje *poslanja i služenja Crkve* na temelju njezina određenja kao sveopćeg znaka spasenja i u svjetlu koncilske otvorenosti suvremenome svijetu; odlučnija *aktivna odgovornost kršćana* za izgradnju društva i rješavanje gorućih socijalno-političkih problema; *jasnije izricanje i profiliranje kršćanske vjere* i kršćanskih stajališta usred raznolikog društvenog pluralizma i današnjih globalizacijskih procesa.

Počeci: *Svjedoci smo iznimno brzog razvoja društva zadnjih godina. Od polovice šezdesetih godina prošloga stoljeća društvo se, dakle, u mnogome promijenilo. Jesu li možda neke ideje Sabora tijekom ovih 40 godina zastarjele? Je li, u tom kontekstu, potrebno možda sazvati novi sabor koji bi odgovorio brzom razvoju društva?*

Don Nediljko: U drugoj polovici prošloga stoljeća Zapadnu Europu zahvatile su značajne društvene promjene i kulturološka previranja, koja mi tada u Hrvatskoj zbog zatvorenosti totalitarnog sustava nismo toliko osjetili. No, najprije valja nešto reći o specifičnosti koncilskih dokumenata. Njihova je posebnost u tome da su nastali u jednom mukotrpnom procesu traženja istine te imaju

karakter konsenzusa. Dakle, radi se o složenim tekstovima s više dimenzija i perspektiva, s napetostima između pojedinih teoloških tendencija. Zacijelo su s jedne strane rezultat nastojanja različitih strujanja i idejnih usmjerenja oko kojih Koncil nije postigao jednu višu sintezu, a s druge strane nije bila nakana pastira na poneka pitanja Crkve donijeti jasne odgovore, nego samo da postave okvire u kojima će teologija pronaći odgovarajuća rješenja. Svaki je crkveni sabor ovisan o razini i kvaliteti teologije svoga vremena. Osim toga neki su saborski tekstovi, osobito iz konstitucije „Gaudium et spes” gdje je riječ o promjenjivim društvenim stvarnostima, otvoreni daljnjem promišljanju. Sve saborske dokumente danas treba iščitavati u svjetlu postkoncilskog prihvata i ostvarivanja u Crkvi, imajući u vidu njihovu izvornu nakanu te tako pokušati shvatiti njihovu važnost za sadašnji trenutak.

Treba li nam novi Koncil? Ima glasova, premda ne tako brojnih, koji predlažu ili čak zahtijevaju sazivanje Trećega vatikanskog sabora. Međutim, nekoliko važnih razloga ne govori u prilog da bi se u skoroj budućnosti takva razmišljanja i ostvarila. Poneki tako uz budući koncil vežu pretjerana očekivanja koja on po naravi ne može ispuniti. Činjenica je da sadašnje stanje u teologiji i Crkvi obilježavaju brojni nagomilani problemi i nedovoljno razjašnjena stajališta glede mnogih aktualnih pitanja crkvenoga života. Ta nepreglednost dijelom je odraz pluralnosti današnjega društva čiji je sastavni dio i sam Božji narod, a dijelom je rezultat različitog tumačenja temeljnih nakana Drugoga vatikanskog sabora. Poznato je da u posljednje vrijeme Crkva i kršćanstvo, osobito u Zapadnoj Europi, proživljavaju veliku krizu crkvenoga života koju katolici različito tumače i doživljavaju. Jedni smatraju da je uzrok krize velikim dijelom u nedovoljnoj dosljednosti u provedbi Koncila dok drugi za sadašnje poteškoće i nedaće optužuju upravo to otvaranje Crkve prema svijetu koji se sve više sekularizira. Ne treba zanemariti ni razlog praktične naravi. Naime, dokle god još ima živućih sudionika i suvremenika prošloga Koncila koji dobro znaju kako takav pothvat iziskuje goleme napore i predstavlja ubitačan posao, a daje relativno skromne učinke, neće se Crkva olako prihvatiti organizacije budućeg sabora.

Počeci: *Poznato nam je, što ste već dijelom i spomenuli, da je Hrvatska za vrijeme održavanja Sabora bila u komunističkom sustavu koji je vršio represiju na Katoličku crkvu. Jesu li i kako hrvatski biskupi i teolozi sudjelovali na Saboru? Jesu li se u Hrvatskoj mogle u tom razdoblju provoditi ideje Sabora?*

Don Nediljko: Za vrijeme Drugoga vatikanskog sabora Europa je bila blokovski podijeljena Željeznom zavjesom. U današnjim tranzicijskim zemljama tada je vladao totalitarni i bezbožni komunistički sustav. Hrvatska je kao jedna od republika bivše Jugoslavije na svoj način dijelila sudbinu toga svijeta u kojemu je Crkva desetljećima bila progonjena, a vjernici na različite načine diskriminirani. Ipak, u predvečerje Koncila javljaju se naznake određenog popuštanja u inače agresivnoj politici države prema Crkvi. Tako su hrvatski biskupi mogli nesmetano sudjelovati u radu Sabora. Neki su od njih imenovali i svoje teologe stručnjake. Tako je primjerice zagrebački nadbiskup dr. Franjo Šeper za svoga koncilskog teologa odabrao o. Tomislava J. Šagi-Bunića. Među najzapaženije sudionike Koncila koji su sudjelovali u njegovim pripremnim tijelima, teološkim povjerenstvima i na plenarnim raspravama valja s naših strana ubrojiti splitsko-makarskog nadbiskupa u miru dr. Franu Franića i nadbiskupa Šepera, koji je postao kardinalom te nakon završetka Sabora postao prvim pročelnikom obnovljene vatikanske Kongregacije za nauk vjere.

Dakako, provedba Koncila odvijala se u skućenim i otežanim okolnostima tadašnjega za Crkvu nepovoljnog totalitarnog sustava. Unatoč tome znatnom ograničenju Drugi je vatikanski sabor izazvao veliko duhovno buđenje Crkve u hrvatskom narodu, otvorio nove crkvene obzore, donio osjećaj slobode i dostojanstva katoličkih vjernika, zagovarao dijalog s onima izvan Crkve. O tome istinskom poletu svjedoče kako brojni ondašnji crkveni skupovi, teološki susreti i vjerske tribine, tako i cijeli niz važnih ustanova koje su osnivane i brojnih inicijativa koje su zaživjele te su do danas nezaobilazne u životu naše Crkve. Relativno su brzo prevedeni koncilski dokumenti i izdane nove liturgijske knjige, počeo je izlaziti katolički dvotjednik Glas Koncila, pokrenuto je nekoliko novih teoloških časopisa i crkvenih listova, a neke su starije revije nakon prekida obnovile svoje izlaženje. Započelo je održavanje

Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, razvila se živa crkvena izdavačka djelatnost predvođena Kršćanskom sadašnjošću. O tim i drugim postignućima onoga vremena u više je navrata pohvalno pisano i ona su jednostavno neodvojivi dio naše današnje duhovne zbilje. Naspram tome, u našoj Crkvi slabije je zaživio duh Koncila, osobito pak njegova ideja Božjeg naroda te mjesto i poslanje kršćanskih vjernika u eklezijalnoj zajednici. Bilo je i pojedinačnih otpora njegovoj provedbi. Neke se koncilske nakane jednostavno nisu mogle usvojiti u tadašnjemu ozračju neslobode i represija jer je vladajući komunizam ugrožavao sam opstanak Crkve. Neki su projekti ostali nedovršeni, kao što je primjerice izdavanje komentara koncilskih dokumenata, a nisu održavane ni biskupijske sinode, osim ona u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji (1986.).

Počeci: *Hrvatska je početkom devedesetih godina prošlog stoljeća nakon demokratskih promjena postala slobodna i neovisna država. Jesu li demokratske promjene donijele ikakav pomak u prihvaćanju i provođenju nauka Drugog vatikanskog sabora na našim prostorima?*

Don Nediljko: Urušavanjem komunizma započele su demokratske promjene na europskom kontinentu. Raspadom bivše višenacionalne države Hrvatska je u Domovinskom ratu izborila svoju samostalnost. No, hrvatski put iz totalitarizma u demokraciju bio je specifičan i dodatno opterećen brojnim ratnim, a potom i poratnim problemima i zadaćama obnove. Veliki dio crkvenoga djelovanja vezao se upravo za ublažavanje i prevladavanje tih problema. S druge strane Crkva se, izišavši iz društvenoga geta, morala prilagođivati novim uvjetima života i djelovanja u tranzicijskom društvu. U zadaću svojega repozicioniranja uložila je puno napora i velika nastojanja. Ključnu orijentaciju za snalaženje u novim uvjetima pluralne demokracije pruža zapravo Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu. No, ovaj saborski dokument bitan za spomenutu problematiku odnosa između Crkve i modernoga svijeta nema teološkog komentara na hrvatskom jeziku, što u našem kontekstu predstavlja veliki nedostatak. Zapravo, bilo bi potrebno dublje poznavanje i iščitavanje ovoga dokumenta i nekih drugih važnijih koncilskih tekstova da bismo se kao vjernici snašli

u novim okolnostima pluralnog društva u kojem Crkva danas živi i djeluje. Do toga na žalost nije došlo. Štoviše, unatoč prigodnim pozivanjima na Koncil, može se zapravo govoriti o njegovoj zaboravljenosti. To ne znači da nije bilo pozitivnih pomaka i na ovom području, kao što je primjerice razgranata djelatnost Caritasa, osnivanje Centra za socijalni nauk Crkve, tematizacija obiteljskih problema, pojačano zauzimanje vjernika u različitim područjima javnoga života, sudjelovanje Crkve u odgoju i obrazovanju mladih, uključivanje crkvenih učilišta u sastav državnih sveučilišta itd.

Počeci: *Na koncu, kakva je, po Vašem mišljenju, budućnost nauka Drugog vatikanskog sabora u Hrvatskoj? Što bi još trebalo zaživjeti od saborskog nauka među hrvatskim vjernicima?*

Don Nediljko: Četrdeseta obljetnica II. vatikanskog sabora i njegovih dokumenata zacijelo je dobrodošao poticaj za ocjenu do sada postignutoga u ostvarivanju duha i smjernica Koncila te velikog i raznolikog bogatstva njegovih ideja i poticaja. Između brojnih neispunjenih zadaća koje nam se u tom kontekstu nameću izdvojio bih dvije: prvo - strukturno preoblikovanje i duhovna preobrazba naših župnih zajednica u svjetlu koncilskog shvaćanja Crkve; drugo - odgoj i formacija vjernika laika za njihovo kršćansko svjedočanstvo i vjerničko zauzimanje u različitim područjima društvenoga života. Bila bi velika šteta ako bi ovo bavljenje Koncilom ostalo samo na neobveznoj prigodničarsko-slavljeničkoj razini. Ono zahtijeva pravu odlučnost svih odgovornih u Božjem narodu da upoznaju i prihvate zaboravljene i još možda nezamijećene poticaje što nam ih je taj providnosni i milosni događaj podario. Ivan Pavao II. na to neumorno poziva cijelu Crkvu i preporučuje Koncil kao „siguran kompas da bi nas usmjerio tijekom hoda u stoljeće koje ulazimo”.

Počeci: *Profesore, hvala Vam što ste se odazvali našem pozivu i bili gost i sugovornik u našem listu.*

Don Nediljko: Molim lijepo. Drago mi je što ste naš razgovor posvetili koncilskoj obljetnici.